

THEOLOGIA PRACTICA

Éles Éva*
Melegföldvár

A bibliai szöveg jelentősége az új homiletika térnyerésében

Kitekintés Thomas G. Long és Wilfried Engemann
elméletalkotására

Elöljáróban

1 A szakirodalom matematikai pontossággal jegyzi az új homiletika irányzat „születési bizonyítványának” koordinátáit. Azok a társadalmi változások, amelyek a 20. század közepén következtek be Észak-Amerikában, az egyház igehirdetésében is éreztették hatásukat. Az 1960-as években lezajló társadalmi változások, illetve a nemi és drogforradalom a tradicionális tekintélyrombolással voltak összefüggésben. Minden autoritás gyanút keltett, legfőképpen az egyház és vallás mint a tradicionalitás összimbólumai. A prédikátorok és az igehirdetések keresztűzbe kerültek. Fred B. Craddock, az új homiletika szülőatyja később felismerte:

„1965-ben tudatában voltam a 60-as évek forradalmának [...], viszont nem voltam tisztában azzal, hogy a forradalom milyen mélyen megtámadta a hagyományt és a tekintélyt, beleértve a szószerket is.”¹

Ettől kezdve a *bírdépítés* (John Stott) mint az új homiletika mozgalom esszenciája és hajtóereje járta be a maga elsőprő útját a tekintélyrombolás ellenképe-

---

* Éles Éva (Szamosardó, 1988) 2007–2013 között folytatott teológiai tanulmányokat a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézetben (KPTI), 2013-tól a Katonai Református Egyházközség lelképásztora. 2017–2018 között Kampenben, a Theologische Universiteit van de Gereformeerde Kerken in Nederland (Vrijgemaakt) fakultásán folytatott posztgraduális magiszteri tanulmányokat, és szerzett MTh-oklevelet újszövetségi szakon. 2019-től bekapcsolódott a KPTI Ravasz László Gyakorlati Teológiai Kutatóközpont munkájába, 2020-tól a Debreceni Református Hittudományi Egyetem doktorandusza, 2021-től a KPTI óraadó tanára. Kutatási területei: szenvedés és jó cselekedetek kapcsolata Péter első levelében, Péter leveleinek homiletikuma, a bibliai szöveg irodalmi jellegzetességeinek homiletikai jelentősége Péter levelei alapján.

¹ Craddock, Fred B.: *Inductive Preaching Renewed*. In: Allen, O. Wesley Jr. (ed.): *The Renewed Homiletic*. Fortress Press, Minneapolis, MN 2010, (41–55) 41.

ként. A hídépítés abból a revelációból fakadt, hogy a prédikátor szerepének nemcsak a bibliai üzenet kifejtésében kellene kimerülnie, hanem abban is, hogy ezt az üzenetet megfelelőképpen közvetítse a sajátos kulturális kontextus által formált, földrajzilag behatárolt ember és közösség számára.²

2. Clyde Fant szerint a keresztyén igehirdetés történeti értékelésében egyfajta ciklikus mozgás ismerhető fel, amely az alábbi szakaszokkal azonosítható: keresés, felfedezés, izgalom, rutinizálódás, unalom és kiábrándulás.³ Mivel a konvencionális igehirdetés egyre inkább ősköveletként állt az egyházi élet középpontjában, a kiábrándulás, a csalódottság, a frusztráció elkerülhetetlen volt. Az új homiletikában a rutinizálódás és kiábrándulás belső folyamatai kereszteszűdtek a külső társadalmi változásokkal, ez pedig létrehozta a keresés, majd a megújulás tereit.

3. A megújulás a *lelkipásztor-központúság* destrukciójával kezdődött. A prédikátor többé már nem „használhatta” szuverén módon prédikációit arra, hogy általuk megmondja az embereknek, mit higgyenek és miért higgyenek. A meggyőzést, a tanítást, a figyelmeztetést a hagyományos prédikáció béklyóinak tekintették. A gyülekezet, a hallgató passzív szereplőként volt jelen ezekben a frontális modellekben. A lelkipásztor-központúságon túl a *téma- és gondolatközpontúság* is hozzátartozott a hagyományos igehirdetés védjegyéhez. Egy tézis fölvezetését pontokban követte az argumentáció, a végén pedig a konklúzió. Ez a séma a Szentírás redukciójához, a műfaji sokszínűségek homogenizálásához vezetett, és kevésbé juttatta érvényre annak tapasztalati és érzelmi dimenzióit. David Buttrick „desztilláció”-nak nevezi ezt a redukcionizmust, amelyet érzékletesen ír le: ezek a prédikátorok nem tesznek egyebet, mint hogy leforrázzák a bibliai szövegeket, és így találják meg a gondolatot és a témát.⁴ Az új homiletikának ezen ága a bibliai történetkritikában bekövetkezett fordulatokat abszolválta. A bibliai szövegek hátterére, a *Sitz im Lebenre* és a különböző forrásokra vonatkozó kutatásokat egy új tendencia váltotta fel, amelyben egyre nagyobb teret kapott a bibliai szöveg végső formája iránti érdeklődés. Sidney Greidanus így foglalja össze a homiletikában bekövetkezett paradigmaváltást: ez a kor elhozta ama felismerést, hogy „a Szentírás elsősorban [first] és végső soron [finally] irodalmi tárgy [object]”.⁵ Az új homiletika ernyője alatt tehát a 20. század történelmi, társadalmi, irodalomelméleti és teológiai változások együtthatása lép működésbe, és ez leleplezi a hagyomá-

² Stott, John R.W.: *Between Two Worlds: The Art of Preaching in the Twentieth Century*. W. B. Eerdmans, Grand Rapids, Mich. 1982, 128.

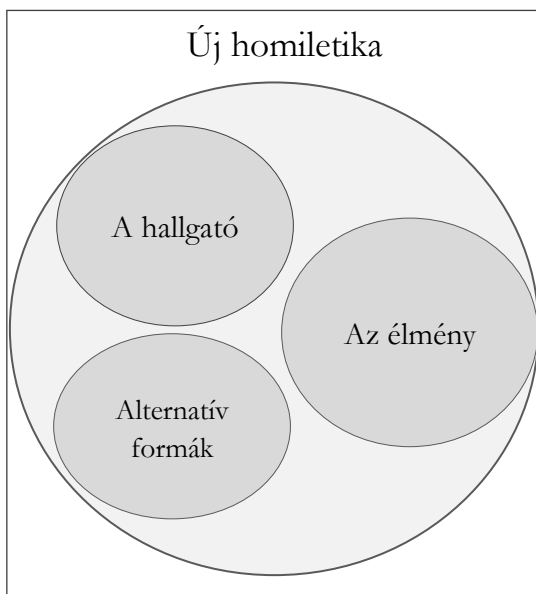
³ Fant, Clyde E.: *Preaching Today*. Harper & Row, New York 1975, 10.

⁴ Buttrick, David: *Homiletic: Moves and Structures*. Fortress Press, Philadelphia, PA 1987, 265.

⁵ Greidanus, Sidney: *The Modern Preacher and the Ancient Text: Interpreting and Preaching Biblical Literature*. W. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Mich. 1988, 50.

nyos igehirdetés legfőbb mulasztásait. A mulasztások többek között a bibliai szöveg szerepét, illetve szereplését is érintik.

4. Még mielőtt a bibliai szöveg jelentősége kerülne fókuszba, röviden utalást teszünk az új homiletika törekvéseire és eredményeire, ugyanis a fent említett leplezést konkrét irányelvek és megvalósulások követték. Bár ezek a megvalósulások szálakra bomlanak és szerteágaznak a diszciplínán belül, a szakirodalom egy olyan „homiletikai családról” értekezik következetesen, amely legalább három, jól körülhatárolt téma köré szerveződik: a hallgatókhoz, az élményhez és az alternatív igehirdetési formákhoz való odafordulás.

a) *A hallgató mint a lelképásztor partnere;*

Ronald J. Allen, Thomas G. Long, O. Wesley Allen Jr.⁶

Kétségtelen, hogy a prédikáció mindig is egy hallgatósághoz kapcsolódott: nekik szólt vagy íródott, lett légyen szó a népvándorlások koráról, a középkorról vagy akár a posztmodern társadalomról. Az új homiletika irányzatai viszont a hallgatóközpontúság (*reader-response*) konstrukcióját manőverezték a lelképásztorközpontúság destrukciójában. Amerika tekintélyromboló társadalmában egy újabb tekintély tűnt fel disszonáns módon a horizonton: a *hallgató tekintélye*. Ebből is kitűnik, hogy nincs tekintélyrombolás tekintélyépítés nélkül. Fred B. Craddock volt az első olyan homiléta, aki megteremtette a „hallgatók által vezérelt homiletika” paradigmáit a dialógusszerű prédikációalkotás által.⁷ Ez az úgynevezett induktív prédikálás a sajátos, személyes tapasztalatból indul az általános konklúziók írá-

⁶ Allen, Ronald J.: The Turn to the Listener: A Selective Review of a Recent Trend in Preaching. In: *Encounter* 64 (2003/2), 166–196. Long, Thomas G.: And How Shall They Hear? In: O’Day, Gail R. – Long, Thomas G. (eds.): *Listening to the Word: Studies in Honor of Fred B. Craddock*. Abingdon Press, Nashville 1993, 167–188. Allen, O. Wesley Jr.: Introduction: The Pillars of the New Homiletic. In: Allen, O. Wesley Jr. (ed.): *The Renewed Homiletic*. Fortress Press, Minneapolis, MN 2010, 8.

⁷ Craddock, Fred: *As One without Authority*. Revised edition. Chalice Press, Saint Louis, Mo 2001, 46.

nyába, de itt is fontos az, hogy a hallgatóknak meg kell legyen a saját konklúziója, ami adott esetben jó, ha különbözik a lelkipásztorétól. A nyitott és sokféle konklúziók lehetősége a befogadó közeg peremegzisztenciájára hivatott megoldást nyújtani, ám a kérdés ennél jóval árnyaltabb, ha figyelembe vesszük azt a homiletikai szemléletet, amely szerint a lelkipásztor tulajdonképpen *hallgató a hallgatók között*.⁸

b) Az élmény mint a prédikálás legfőbb célja

Mi a prédikálásunk célja? A tanítás, a meggyőzés, a viselkedés befolyásolása, a hitre juttatás? Augustinus például a retorika célkitűzéseit egy az egyben a prédikáció célkitűzéseinek tekinti. A prédikáció célja ennek értelmében nem más, mint a tanítás (*docere*), gyönyörködtetés (*delectare*) és meggyőzés (*movere*).⁹ Mit szeretnénk elérni prédikálásunkkal? A kérdés tehát nem új keletű. A rá adott válaszok széles spektruma, valamint összetettsége azt mutatja, hogy nincs abszolút felelet. Az új homiletika válasza is inkább releváns és aktuális, mintsem végérvényes és lezárt. Bár a téma- és gondolatközpontúság a prédikációk logikai linearitásával szemben jól követhetőknél számítottak, mégis megfogalmazódott az igény arra, hogy a prédikációk ne csak didaktikai eszközök, intellektuális alkotások legyenek.¹⁰ Többnek, másabbnak kellene lenniük. A többletet végül az úgynevezett „új hermeneutika” nyelvi és filozófiai mozgalom jelmondatának homiletikai abszolválása teremtette meg: „nem mi értelmezzük a szöveget, hanem ők értelmeznek minket”.¹¹ A prédikáció eseményében a megtapasztalás és az élményszerzés elősegítése lett az új cél. Vagyis a prédikáció olyan esemény, amelybe bevonódnak a résztvevők, jelenlévők, és ez a bevonódás érintetté tesz, vagyis élményként raktározódik el.

David Buttrick azáltal differenciálta az élményorientációt, hogy bevezette a *transzformáló igehirdetés* koncepcióját. Az igehirdetésnek a hallgató hitbeli beállítottságának alakítására kell néznie, s ezért arra összpontosít, hogy mi zajlik le a hallgató „belső világában” a prédikáció hallgatása alatt.¹² Többek között Eugene Lowry homiletikai megközelítése is ezen az irányvonalon halad. Jellemző rá, hogy irányultságában összefonódik a tapasztalás és az esemény: az igehirde-

⁸ Dingemans, Gijsbert D. J.: *Als boorder onder de boorders. Een hermeneutische homiletiek*. Handboek praktische theologie. J. H. Kok, Kampen 1991.

⁹ Augustine: *On Christian Doctrine. In Four Books*. Christian Classics Ethereal Library. Grand Rapids, Michigan, 174.

¹⁰ Long, Thomas G.: *A prédikálás tanúbizonyossága*. Ford. Tárkányi István-Attila, Koppándi Botond Péter. Teológiai Praxis. Exit Kiadó, Kolozsvár 2019, 140.

¹¹ Randolph, David J.: *The Renewal of Preaching*. Fortress Press, Philadelphia 1969, 19.

¹² Buttrick, David: *Homiletic: Moves and Structures*, 301.

tés olyan élményalapú esemény, amely a meglepetés, váratlanság eszközén keresztül juttat fordulópontra. Ezt pedig leginkább a narratív prédikálással lehet elérni.¹³

c) *Alternatív formák keresése*

A fenti útkeresés tükrében elkerülhetetlennek tűnik a prédikáció formai megújítása. A súlypontok megváltozása új kereteket, formákat követel. Az új homiletikát megelőző prédikációkat általában az arisztotelészi retorika képződményeiként értékelik. Ennélfogva formai szempontból a bibliai alapvetés hiányzott. Ezt a „homiletikai rést” ismerte fel Henry Grady Davis, és írta meg *Design for Preaching* című, úttörőnek számító munkáját (1958). Forradalmi megközelítésében az *organikus igehirdetés* eszméjét vezette be.¹⁴ Az igehirdetést a fa növekedésével ábrázolja, amely mélyre ereszti gyökereit az ige talajába, és amely képes táplálékot nyújtani és a szemet is gyönyörködtetni. Következtetése szerint „az élet a forma és a lényeg egységében létezik. Ezek az elemek. Forma nélkül hiábavaló az anyag és hiábavaló a gondolat.”¹⁵ Davis homiletikai magvetése termő talajra talált az új homiletika körein belül, s ez különösképpen Thomas G. Long elméletalkotásában érzékelhető. Látjuk tehát, hogy a bibliai szöveg jelentősége nem is annyira a tartalom miatt, hanem a formakeresés apropóján kezdett felértékelődni. A Szentírás nemcsak a mondanivaló forrásaként jelenik meg, hanem annak forrásaként is, hogy miként kell prédikálni. A *mit* és *hogyan* összhangja nem mesterségesen fabrikált egységben létezik, hanem ez a Szentírás természetéből fakadó sajátosság. Természetesen ez nem mindig evidens az igehirdetők körében. A formák keresése az irodalmi dimenzió túl a hallgatás pszichológiája felől is motiválnak látszott. Az emberi figyelem mintázatai iránti érzékenység kopernikuszi forradalom módjára épült be szolidan az (új)homiletikai diskurzusba. Melyik az a forma, ami leköti a figyelmet, amely a legnagyobb hatást tud gyakorolni a hallgatókra? Erre akár végtelen mennyiségű válasz is születhet, hiszen gyülekezetként, kultúraként más és más forma korrelál. A forma tehát attrakcióként és ízfokozóként is hathat az élményorientáció kontextusában, és létrehozza a formák harcát. Ez az irány viszont a *mit* és a *hogyan* kapcsolatát lazítja fel. Az üzenet, kerügma prioritását túlnövi az igehallgatókhoz való alkalmazkodás. Erre adott reakcióként tekinthetünk Kodácsy Tamás „homiletikai aptum” nevű koncepciójára, amely

---

¹³ Lowry, Eugene L.: *The Homiletical Plot: The Sermon as Narrative Art Form*, Westminster John Knox Press, Louisville 2001, xx.

¹⁴ Davis, H. Grady: *Design for Preaching*. Augsburg Fortress Press, Mineapolis 1958, vi.

¹⁵ Uo.

által az válik hangsúlyossá, hogy „a *mi*ben benne foglaltatik az alkalmazkodás *hogyanja*.” Továbbá:

„A *hogyan*t abból az inkarnációból kell levezetnünk, ahogyan Isten Jézus Krisztusban alkalmazkodott az igehallgatók világához. Minden olyan új homiletikai módszer, amely nem vezethető vissza a kijelentés legnagyobb *hogyanjára*, az inkarnációra, eleve kudarcra van ítélve, mert a forma és a tartalom különválasztásával arra a csodára mond nemet, amely a testté lett Igében egyesítette a formát és a tartalmat, a szituációt és az üzenetet.”¹⁶

Az alábbiakban azt vizsgáljuk, hogy az új homiletika térnyerésében feltűnt bibliai szöveghez való odafordulás miként jelenik meg előbb, a már említett Thomas G. Long (szül. 1946) téziseiben, valamint a német nyelvterületen alkotó Wilfried Engemann (szül. 1959) homiletikájában.

Thomas G. Long. A biblikus igehirdetés és ami mögötte van

1. Long számára hangsúlyos a *biblikus igehirdetés* mint olyan koncepció, ami köré egy újszerű homiletikai programot lehet felépíteni. Eszerint a prédikátor teret enged a textusnak, hogy az a prédikáció tartalmára és célkitűzésére nagy hatást gyakoroljon. „Még a legkisebb bibliai textus is nagyobb, mint bármelyik prédikáció”¹⁷ – vallja homiletikájában Long. Ebből is kitetszik, hogy szemléletében a bibliai szövegnek van primátusa a prédikációval szemben. Ez a primátus abban is megnyilvánul, hogy amikor az igehirdető a Szentíráshoz fordul, ugyan jelen vannak a teológiai hagyományok és a hallgatóság élethelyzetei, de a textus az, amely kezdeményezi a vele való beszélgetést és megnevezi a témát.

2. A biblikus igehirdetés Long meglátása szerint többről szól, mint amilyenek „eddig” mutatta magát. Homiletikájában gondosan kiterjeszti a „biblikus”, olykor közhelyesként hangzó megnevezés jelentéstartományát. A biblikus igehirdetés nem pusztán Bibliáról szóló beszéd, hitbeli tanítások bizonyítása és bibliai elvek gyakorlatba ültetése. De mi ez a többlet? A többlet egyetlen tett kettős irányultságában mérhető: akkor beszélhetünk biblikus igehirdetésről, ha a prédikátor imádságos lelkülettel fordul a Bibliához az emberek nevében, és ezt követően Krisztus nevében szól hozzájuk a hallottak alapján. Long megfogalma-

---

¹⁶ Kodácsy Tamás: *A homiletikai aptum. Hogyan lesz a szószéki beszédből igehirdetés?* Károli Könyvek, Monográfia. Questiones Theologiae 13. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, Budapest 2019, 148.

¹⁷ Long, Thomas G.: *A prédikálás tanúbizonyága*, 138.

zásban azt is érzékelhetjük, hogy ebben a homiletikai diskurzusban a bibliai szöveg élő orgánus, élő kapcsolódás a transzcendenciához és a profán szférához. Nem élettelen produktum, amelyet olvasni, „használni kell”, hanem amihez kapcsolódni lehet, amely ki tud bontakozni, meg tud nyílni, mint egy virág, és amelynek erőterében találkozások és tapasztalatok, élmények jönnek létre. Ezek a megnyilatkozások is mind a bibliai szöveg tárgyiasításának ellenében hatnak. A bibliai szöveg jelentősége nem abban áll, hogy mennyire idézik azt, hanem hogy mennyire hitelesen értelmezzük a mindennapi tapasztalataink közepette. Edmund Steimle szerint: „Egy prédikáció, amely a Bibliából indul ki és a Bibliával végződik, nem feltétlenül biblikus.”¹⁸ Homiletikai exegézise ebből a szemléletből nő ki. A szöveget tekintsük egy új barátunk, akihez kérdéseket intézhetünk, hogy megismerjük és megértsük a maga sokszínű hangulati töltetében és gazdag élethelyzeteiben.

3. Tudjuk, hogy a bibliai szöveg prédikáció nélkül is Isten kijelentése marad az élet és a hit textusaként. De vajon mi mondható el a prédikációra nézve? Vane prédikáció bibliai szöveg, textus nélkül? Milyen az a prédikáció, amelynek nincs textusa? Ebben a kérdésben Long bizonyos engedményeket tesz. A kérdés David George Buttrick kutatásában is felmerült: „nincs igazi igehirdetés a biblikus prédikáción kívül?”¹⁹ Long viszont ezt válaszolja: nem feltétlenül. Példaként említi a történelemből azokat a témapredikációkat, amelyeket mélyreható és hiteles igehirdetéseknél kell tekintenünk, noha nem egy bizonyos textusra koncentrálnak. A homiletikai valóság eme oldalát *evangélium-központú igehirdetésnek* nevezi, mint a biblikus prédikálás egyik sajátos formáját.²⁰

4. Long erre a végső következtetésre jut: az igehirdetés viszonyítási mércéje *a Biblia melletti hiteles elkötelezettség*. Tehát nem pusztán a Biblia a mérce. A biblikus igehirdetés kulcsszava nem a Biblia, hanem az a bizonyos *elkötelezettség*, amely nem spórolható meg akkor sem, ha teljes körű szentírásismerettel, illetve gyakori szentírás-használattal rendelkezünk. Továbbszálazva: az elkötelezettség magában foglalja az őszinte és bizalomteljes közeledést, illetve azt a teológiai gondolatot is, hogy benne Isten jelenlétét és akaratát fedezhetjük fel.

Long szerint, noha nem mindig születik konszenzus arra nézve, hogy *mi* is a Biblia, és mit jelent az *ihletett* fogalom, abban mégis közelednek az álláspontok, hogy *mit tesz* a Biblia velünk, akik hozzá fordulunk és megnyílunk előtte. Walter

---

¹⁸ Steimle, Edmund A.: By What Authority? In: Steimle, Edmund A., Niedenthal, Morris J., Rice, Charles L.: *Preaching the Story*, Philadelphia, Fortress Press, 1980, 12–15.

¹⁹ Buttrick, David G.: *The Use of the Bible in Preaching*. In: Keck, Leander E. et al. (eds.): *The New Interpreter's Bible, Vol. 1. General Articles on the Bible, General Articles on the Old Testament, the Book of Genesis, the Book of Exodus*. Abingdon Press, Nashville 1994, (188–199) 188.

²⁰ Long: *A prédikálás tanúbizonyossága*, 83.

Brueggemannt idézve: „a valódi szerepünk az, hogy a bibliai szöveg, a textus emberei legyünk”.²¹

5. Ugyancsak Brueggemannra hivatkozva jegyzi meg, hogy a bibliai szövegek képesek magukban hordozni azt, amit az *ellenkor szellemeként* ismerünk, vagyis azt a világszemléletet, amely alternatívaként lép fel az éppen aktuális, hódító fogyasztói, militarista, halálközpontú kultúrákkal szemben.

6. Long szerint az igehirdető bibliai szöveggel kapcsolatos kritikai hozzáállása a történeti dimenzió apropóján kell hogy megjelenjen. Számolni kell azzal, hogy a textusok bizonyos kor és emberek lenyomatait, körülményeit hordozzák, ezért lehet hatékony az úgynevezett *katalitikus bibliaolvasás* (J. Christiaan Beker),²² amelynek értelmében az evangélium kétféle kulturális réteg áthatolásában érvényesül, anélkül, hogy lényege bármiben is változást szenvedne. A bibliai szöveg rendelkezik egy kultúrába gyökerezett identitással, de egy „kultúra felettivel” is, amely szintúgy kultúra által ragadható meg. Kulturálisan kondicionált írás, kulturálisan kondicionált értelmezés és olvasás közé szorított isteni szó, evangélium. A következetesség a kultúrák, pontosabban az „egykor” és „most” találkozásai-ban lepleződik le, vagyis a maradandó jelleg, és az esetlegesség, azaz a korfüggő értelmezés mint ennek az összetett létezőmódnak az attribútumai. Long így fogalmaz: „mivel a bibliai szöveg végső címzettje maga Isten, az evangélium áthatja a teljes Bibliát”.²³ Azaz: Long homiletikájában a bibliai szöveg egyszerre *kulturális* és *evangéliumi szöveg*. Ezt a kettős meghatározottságot sebészeti pontossággal sem lehet szétválasztani, elkülöníteni, hiszen a konkolyt sem lehet a búzától elválasztani, amíg el nem jön az aratás ideje. Idekapcsolható Simone Weil sokat idézett mondata: „Ha korszerűek akarunk maradni, valami örökkévalót kell mondanunk.” (“To be always relevant, you have to say things which are eternal.”)²⁴ A bibliai szövegnek mint evangéliumi szövegnek mindig lesz aktuális mondani-valója bármilyen jellegű kultúra és kor számára. Long értelmezésében a hitbeli képzelőerőtől függ ennek az aktualitásnak a megragadása.²⁵

---

²¹ Brueggemann, Walter: *Inscribing the Text: Sermons and Prayers of Walter, Brueggemann*. Ed. Anna Carter Florence. Fortress Press, Minneapolis 2004, 17.

²² Beker, Christiaan J.: *Suffering and Hope: The Biblical Vision of the Human Predicament*. Fortress Press, Philadelphia 1987, 25.

²³ Long: *A prédikálás tanúbizonyosága*, 88.

²⁴ Guinness, Os – Seel, John: *No God but God: Breaking with the Idols of Our Age*. Moody Press, Chicago 1992, 169.

²⁵ Long: *A prédikálás tanúbizonyosága*, 89.

Wilfried Engemann. Prédikálás egy szöveggel

1. Wilfried Engemann esetében a bibliai szöveg jelentősége közvetett módon a prédikáció jelentősége által ragadható meg. Minél világosabb homiletikai kontúrok mentén határozzuk meg a prédikáció mai szerepét, annál tisztább a bibliai szövegről való gondolkodásunk. Ő úgy véli, hogy a prédikációnak nem lehet pusztán csak az a szerepe, hogy a bibliai szöveghez vezesse a hallgatókat. Ez abból is kitetszik, hogy a textus liturgián belüli pozíciójának újragondolását javasolja.²⁶ A prédikációk a különböző élethelyzetben levő hallgatók *kísérői*. A kísérésnek csupán egy része az úgynevezett *hivatkozás, utalás (Bezugnahme)*, amely Engemann homiletikájában központi fogalom. Olyan korábbi, régebbi hittapasztalatokra, hittradíciókra hivatkozik a prédikáció, amelyeken keresztül a *hit általi élet* mediációja valósul meg. Megfigyelhető, hogy ebben a homiletikai diskurzusban a bibliai szöveg a tradíció, a hagyomány szóval cserélhető fel (“preaching with a text = the sermon’s reference to the tradition”).²⁷

2. Idevágó fejezetét úgy építi fel, hogy előbb leleplezi azokat a diszfunkcionális mintákat, amelyek a bibliai szöveggel való találkozás rendjén aktivizálódnak. Tehát amikor szöveggel találkozunk, nemcsak a megértés lehetőségei vannak jelen, hanem a félreértéseké is. Sőt, Engemannt olvasva az a benyomásunk támad, mintha a szöveghez kifejezetten csak „rosszul” tudnánk kapcsolódni, és empirikus indikátoroknak nevezi azokat a vakvágányokat, amelyekre gyakorta rátéved az igehirdető. Ilyen például a fókusz nélküli egzegézis, a befejezetlen, szószéki egzegézis, a szöveghűség félreértése, a minimalizált üzenet, a pragmatikus hermeneutika, a szöveg- és koncepciófetisizmus.²⁸ A szövegfetisizmus a dialektikus teológusokat és az ige teológiája mellett elköteleződő teológusnemzedékeket is érinti, akik nem számoltak eléggé a hallgatók szükségleteivel, igényeivel és hitbeli tapasztalataival. Az igeteológia árnyékában pedig egyfajta élménytabusítási folyamat indult el.²⁹ Megismertük egyrészt a Szentírás Istenét, hogyan cselekedett egykor, de azt is megismertük, tapasztaljuk, hogyan cselekszik ma velünk. Ilyen értelemben saját életünk is „textussá” válhat. Ezzel a dimenzióval az ige teológusai kevésbé számoltak.

3. A bibliai szöveggel való találkozásunkhoz tehát szélsőségek kapcsolódnak: hol mellőzés, hol túlkompensálás történik. Ezek tárgyalása után Engemann egy

---

²⁶ Engemann, Wilfried: *Homiletics. Principles and Patterns of Reasoning*. De Gruyter, Berlin–Boston 2019, 138.

²⁷ Uo. 87.

²⁸ Uo. 88–96.

²⁹ Uo. 110.

homiletikatörténeti kitekintésben jelzi a sokrétű problémákat, és ezeken keresztül mutatja be a bibliai szöveg koronként változó jelentőségét. Megidézve a kezdetek kezdetét, arra fordítja a figyelmet, hogy az első igehirdetések nem szövegbázisú igehirdetések voltak.³⁰ Az evangélium kommunikálása nem alapigyszerű volt az őskeresztyénségben, vagyis az individuális textus helyett gyűjtemények – lásd az Ószövetséget –, szóbeli források és kollektív (isten)tapasztalatok alapján hirdették Isten ígését. Így Longgal együtt Engemann is elismeri, hogy nemcsak a textusszerű prédikációk lehetnek teljes jogkörűek, hanem a témapredikációk is. Magyar nyelvterületen ezt talán így különböztethetnénk meg: minden textusszerű igehirdetés biblikus igehirdetés, de nem minden biblikus prédikáció textusszerű. Akadhat olyan mondanivaló, amelyhez aligha kapcsolódik megfelelő passzus, például az abortuszhoz, eutanáziához, a mesterséges intelligenciához. Ez akár szövegrésnek is nevezhető. Ilyenkor legjobb több bibliai passzust „összefésűlni”, hogy minél teljesebb, átfogóbb legyen a reflektált kérdés.

4. Engemann mélyrehatóan foglalkozik a szöveghivatkozás, a szövegre való utalás (*Textbezug*) dimenzióival. Kíméletlenül feltárja a prédikátorok hivalkodó, pimasz, bizalmaskodó „nyelvbtlásait”. A „szöveg azt akarja”, „az alapige arra indít”, „a szerző arra gondolt”, „Pál apostol azt szeretné” típusú mondatokat az alapvető homiletikai elvek megcsúfolásának tekinti, mivel nem vesszük komolyan a szöveget, illetve a szöveg létrejöttének körülményeit. Erről szól többek között a *közvetítetlen értelmezés (unmittelbaren Auslegung)* koncepciója is:

„Ahogyan egy inkarnációsán érvelő teológiának ragaszkodnia kell ahhoz, hogy Isten Jézus személyében az emberi lét feltételei között nyilatkoztatta ki magát, úgy az ő szavára is igaz, hogy – többek között – a szöveg feltételeibe is belép, és a szövegek feltételei között is megnyílik.³¹

Vagyis lehetnek nekünk teológiai gondolataink a szövegről, például Isten szava hozzánk, ám a bibliai szöveg mégiscsak szöveg. Valakik, akik meghatározott kornak, kultúrának voltak a tagjai, megfogalmazták, leírták, javították, szelektáltak, ismételték – általában meghatározott indítékokkal, céllal. Mindig volt egy közösség, amely hallgatta, olvasta, értelmezte, továbbadta, sarkította, elhallgatta, megerősítette, megkérdőjelezte a bibliai szöveget.

Mivel Wilfried Engemann egyoldalúsítónak találja mind a kerügmatikus, vagyis a központi gondolat megtalálásának, mind a történeti, azaz a háttér megértésének modelljét, ezért kidolgozza az úgynevezett *kooperációs és analogikus modell* módszerét. A bibliai szöveg jelentősége szempontjából ezek a modellek többdimen-

³⁰ Engemann, Wilfried: *i. m.* 98.

³¹ Uo. 111.

ziósnak ábrázolják a szöveget: felismerhető egy külső és belső szint, amelyekhez meghatározott szerzői, olvasói, narrátori, megfigyelői, tanúi, elképzelt olvasói stb. szerepek, attitűdök és történeti, ábrázolt, elmesélt, idézett világok tartoznak. A szöveggel való együttműködés feltételezi a szerepek és a dimenziók közötti navigálás képességét. Egy komplex szöveget legjobb, ha komplex módon közelítünk meg. A szöveg tehát nem zárt világ, hanem egy folyamatosan táguló, fejlődésre serkentő, új összefüggéseket, új jelentéseket felmutató nyílt rendszer, akárcsak a Földünk: energia szempontjából nyílt rendszer, anyag szempontjából viszont zárt. A Szentírás „köztes szöveg”, köztes stáció (*intermediate station*) a hit továbbadásának útján, az egykori és az aktuális hittapasztalatok között. Miután a mesélő elmondta a történetet, a biblia előtti hagyományt, a szerző lejegyezte ezeket a történeteket, amely bibliai hagyomány lett; ezt valakik értelmezni kezdték – ez a homiletikai hagyomány; ezek után pedig a hallgatókon a sor, hogy saját életükre nézve határozzák meg a szöveg relevanciáját, és így váljanak Isten igéjének cselekvőivé.³²

Az analogikus modellben az is világossá válik, hogy homiletikai szempontból nem a végső szöveg érdeklí Engemannt, hanem a szöveget létrehozó tapasztalatok, motivációk. Az analógiákat nem a betűbe zárt világban kell keresnünk, hanem abban az „élő valóságban”, amelyben a szöveg megszületett.³³ A bibliai szöveg a keresztyén hit és szabadság evidenciájának „irodalmi biztosítéka”, a hitben való járás útikalauza (*vademecum*).

5. Engemann így foglalja össze a maga homiletikai célkitűzését: a cél nem az, hogy a bibliai szöveget a prédikáció fókuszpontjába helyezzük, hanem az, hogy kiemeljük a Szentírást mint az élet forrását. Ezért a prédikáció nem a szöveghez kötődik, hanem a bibliai hagyományhoz, s mint ilyenhez olyan bizonyágtételekhez, amelyek az életben való boldogulásról szólnak (“dealing with text = dealing with life”).³⁴ A szöveg nem szabályok és axiómák gyűjteménye, hanem tapasztalatok (tanúságtételek) tárháza, amelyekhez hozzácsatolódnak a hallgatók hitnarratívái.

6. Értékes adalék Engemann részéről a Szentírás tekintélyének és relevanciájának összefűzése. Rámutat arra, hogy a tekintély a nyomás vagy a kényszer alatt veszíti el igazi jellemvonását. A tekintélyt nem lehet birtokolni, pontosabban a szöveg tekintélye nem önmagától van. Amennyiben nem a *kommunikációs szituáció* szüli meg, akkor az engedelmeskedésnek csupán olyan gesztusaival találkozunk, ame-

---

³² Engemann, Wilfried: *i. m.* 144.

³³ Uo. 132.

³⁴ Uo. 145.

lyeket a követelmények, a kényszerítések generálnak.³⁵A Szentírás nem veszít tekintélyéből azért, mert bizonyos szakaszaival nem értünk egyet, vagy mert olyan megküzdési lehetőségeket tartalmaz, amelyeket ma nem fogadhatunk el. A tekintély *hermeneutikai kategória*, amely a tisztelet megtapasztalásának visszhangja (*echo*) a kommunikációs folyamatokban. A tekintélynek ebben a folyamatban új és újra kell bizonyítania, „igazolnia magát”, másként hermeneutikai kategóriaként ténylegesen elenyészik vagy elerőtlenedik. Azaz: a tekintélykrízis nem a hitkrízis tünete, hanem a relevanciakrízissel függ össze. Minél magasabb egy-egy textus relevanciaértéke, annál magasabb lesz a tekintélyindexe. A relevancia felismeréséhez pedig elengedhetetlen az „emberi textus” által közvetített tanúságtétel megvizsgálása, igaznak találása, magának a homiletikai exegézisnek az elvégzése. Fontos megemlíteni, hogy a tekintély elismerése, felismerése által újfent tekintély teremődik.³⁶ Ez a tekintély nem engedelmességből születik, hanem *szabadságból*. Szabad vagyok arra, hogy elkötelezzem magam bizonyos alapok iránt, és megengedjem, hogy ítéleteimet egy olyan tekintély befolyásolja és kondicionálja, mint amilyen maga a Szentírás.

7. Engemann homiletikai elméletalkotása a tárgy iránti mély elköteleződését tükrözi. Ez az elköteleződés abban nyilvánul meg, hogy az összes többi teológiai diszciplínával, valamint a szomszédos bölcsészettudományokkal és humántudományokkal párbeszédet folytatva dolgozza ki a kortárs prédikációs kultúra kritériumait. Homiletikájának megértése éppen az utóbbiak miatt feltételez egy olyan irodalomtudományi előtudást és előképzettséget, amelyre az erdélyi teológiai oktatás curriculumuma nem terjed ki. Ennek hiányában Engemann gondolatának mélysége és gazdagsága csak felszínesen ragadható meg. Ám éppen ez a hiány ösztönözhet arra, hogy újragondoljuk a bibliai szöveg irodalmi jellegzetességeit és azok homiletikai jelentőségét.

Szintézis és összegzés

Thomas G. Long		Wilfried Engemann
Evangéliumi szöveg, az evangélium hordozója; a „textus emberet” legyünk.	<i>A bibliai szöveg</i>	Bibliai hagyomány, hittapasztalatok hordozója; irodalmi szöveg; „emberi textus”; nyílt rendszer.

³⁵ Ld. Barth Károly ezzel szembemenő álláspontját: a prédikálás végső soron szövegnek való engedelmességet jelent. Barth, Karl: *Homiletics*. Ford. Geoffrey Bromily és Donald E. Daniels, Louisville, Westminster/John Knox Press, 1991, 5.

³⁶ Engemann, Wilfried: *i. m.* 144.

Thomas G. Long		Wilfried Engemann
Imádságos lelkület, Krisztus nevében történő megszólítás; krisztológia; témaprédikáció; ismeretszerzési minta követése; normatív.	<i>A biblikus igehirdetés</i>	A bibliaorientált homiletika a recepcióesztétika hiányát idézi meg; szituációs homiletika; az evangélium kommunikálása; a biblikus igehirdetés mint bizonyos hagyományhoz való kapcsolódás; a szövegrések (enklávék) jelentősége; független, bátor lelkipásztorok.
A Biblia mint kezdeményező.	<i>Bibliai szöveg és a prédikáció</i>	A prédikáció primátusa; szakszerű hivatkozás; a hit általi élet mediációja; a textusnak sokkal szabadabb és változatos helyet kellene kapnia a liturgiában.
Elkötelezettség; a tekintély, mint norma; tekintély és ihletettség kérdése.	<i>Bibliai szöveg és a tekintély</i>	Hermeneutikai kategória; szabadság és relevancia.
Krisztussal való találkozás; a Bibliába vetett hit helyett Krisztusba vetett hit; krisztológia.	<i>Bibliai szöveg és a hit</i>	Köztes stáció a hit terjedésében; a hit általi élet forrása; irodalmi biztosíték.
A kritika dimenziója; katalitikus bibliaolvasás; következetesség és esetlegesség.	<i>Bibliai szöveg és a történeti dimenzió</i>	A hittapasztalatok dimenziója.
Makacs bibliaolvasás: addig olvassuk, amíg a szöveg meg nem nyílik és meg nem mutatja áldásait.	<i>A bibliaolvasás</i>	Öntudatos bibliaolvasás, addig olvassuk, amíg meg nem tanulunk „jól olvasni” és a hibákat kiküszöbölni.
Cél: a módszer olyan <i>kényelmessé</i> váljék, mint egy régi pulóver.	<i>A módszer</i>	Cél: a módszer, amivel dolgozunk és amit alkalmazunk, minél <i>komplexebb</i> legyen.

A fenti táblázat magában foglalja a legfontosabb elemek keresztmetszetét. A kettős kutatásból kitetszik, hogy egy homiléta a megosztott figyelem, a többirányú elköteleződés és az őszinte önkritika mesterhármásával tud legjobban dolgozni. Amint láttuk, a bibliai szöveg jelentősége mindkét esetben összefonódik az úgynevezett homiletikai háromszög mindegyik elemével, jelesül a textus–

igehirdető–gyülekezet instanciákkal. Míg Wilfried Engemann *a hit általi élet* kontextusában szemléli a homiletikai háromszöveget, addig Thomas G. Long a *Jézussal való találkozás* vonatkozásában. Innen adódnak azok a hangsúlyeltolódások, amelyek gazdagabbá, színesebbé teszik e tudományt. Engemann homiletika-térképet nyújt az igehirdető számára, amely egy online Google-térképhez hasonlóan jelzi az éppen aktuális útinformációkat: hol kell útjavításra, dugóra, a menetirány meghosszabbodásra stb.-re számítani. Long részéről sokkal inkább egy „kerügmátikus homiletikát” kapunk, vagyis térkép helyett iránytűt. Engemann koncepciói elegánsabbak, differenciáltabbak, eredetibbek, a Longéi prózaiabbak, kitekintőek, beágyazóak. Mindkét megközelítés „sötét helyen világító lámpás” a jelen idők igehirdetőjének asztalán, akinek tudnia kell iránytűvel és térképpel is tájékozódni mindaddig, amíg szívében „felvirrad a nap, és felkel a hajnalszugg” (2Pt 1,19).

Felhasznált irodalom

- Allen, O. Wesley Jr.: Introduction: The Pillars of the New Homiletic. In: Allen, O. Wesley Jr. (ed.): *The Renewed Homiletic*. Fortress Press, Minneapolis, MN 2010.
- Allen, Ronald J.: The Turn to the Listener: A Selective Review of a Recent Trend in Preaching. In: *Encounter* 64 (2003/2), 166–196.
- Augustine: *On Christian Doctrine. In Four Books*. Christian Classics Ethereal Library. Grand Rapids, Michigan.
- Barth, Karl: *Homiletics*, ford. Geoffrey Bromily és Donald E. Daniels, Louisville, Westminster/John Knox Press, 1991.
- Beker, Christiaan J.: *Suffering and Hope: The Biblical Vision of the Human Predicament*. Fortress Press, Philadelphia 1987.
- Buttrick, David G.: The Use of the Bible in Preaching. In: Keck, Leander E. et al. (eds.): *The New Interpreter's Bible, Vol. 1. General Articles on the Bible, General Articles on the Old Testament, the Book of Genesis, the Book of Exodus*. Abingdon Press, Nashville 1994, 188–199.
- Buttrick, David: *Homiletic: Moves and Structures*. Fortress Press, Philadelphia, PA 1987.
- Craddock, Fred B.: Inductive Preaching Renewed. In: Allen, O. Wesley Jr. (ed.): *The Renewed Homiletic*. Fortress Press, Minneapolis, MN 2010, 41–55.
- Craddock, Fred: *As One without Authority*. Revised edition. Chalice Press, Saint Louis, Mo 2001.
- Davis, H. Grady: *Design for Preaching*. Augsburg Fortress Press, Minneapolis 1958.
- Dingemans, Gijsbert D. J.: *Als boorder onder de boorders. Een hermeneutische homiletiek*. Handboek praktische theologie. J. H. Kok, Kampen 1991.
- Engemann, Wilfried: *Homiletics. Principles and Patterns of Reasoning*. De Gruyter, Berlin–Boston 2019.

- Fant, Clyde E.: *Preaching Today*. Harper & Row, New York 1975.
- Florence, Anna Carter (ed.): *Inscribing the Text: Sermons and Prayers of Walter Brueggemann*. Augsburg Fortress Press, Minneapolis 2004.
- Greidanus, Sidney: *The Modern Preacher and the Ancient Text: Interpreting and Preaching Biblical Literature*. W. B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, Mich. 1988.
- Guinness, Os – Seel, John: *No God but God: Breaking with the Idols of Our Age*. Moody Press, Chicago 1992.
- Kodácsy Tamás: *A homiletikai aptum. Hogyan lesz a szószéki beszédből igehirdetés?* Károli Könyvek, Monográfia. *Questiones Theologiae* 13. Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan, Budapest 2019.
- Long, Thomas G.: *A prédikálás tanúbizonyosága*. Ford. Tárkányi István-Attila, Koppándi Botond Péter. *Teológiai Praxis*. Exit Kiadó, Kolozsvár 2019.
- Long, Thomas G.: And How Shall They Hear? In: O'Day, Gail R. – Long, Thomas G. (eds.): *Listening to the Word: Studies in Honor of Fred B. Craddock*. Abingdon Press, Nashville 1993, 167–188.
- Lowry, Eugene L.: *The Homiletical Plot: The Sermon as Narrative Art Form*. Westminster John Knox Press, Louisville 2001.
- Randolph, David J.: *The Renewal of Preaching*. Fortress Press, Philadelphia 1969.
- Steimle, Edmund A.: By What Authority? In: Steimle, Edmund A., Niedenthal, Morris J., Rice, Charles L.: *Preaching the Story*. Philadelphia, Fortress Press, 1980, 121.
- Stott, John R. W.: *Between Two Worlds: The Art of Preaching in the Twentieth Century*. W. B. Eerdmans, Grand Rapids, Mich. 1982.

* * *

For centuries, the position of the biblical text in the preaching of the church has been determined by the Reformed principle of *Sola Scriptura*. Preaching starts with the Bible and ends with it. The theories of Thomas G. Long and Wilfried Engemann point out that it is insufficient and inadequate to limit the biblical preaching of the church to this observation. What are needed are theories that give a contemporary and professional interpretation of biblicism as a homiletical category and that expose the paradigm shifts behind the pathos of *Sola Scriptura*. The synthesis has sought to present theologians who, with clarity and proper reflection, will help us interpret the paradigm shifts. The German Wilfried Engemann considers the homiletical triangle of text-preacher-congregation in the context of life lived by faith, and the American Thomas G. Long in the context of the encounter with Jesus. Engemann provides the preacher with a homiletic map, like an online Google map indicating the current road information: where to expect road repairs, traffic jams, direction extensions, etc. From Long, we get more of a “kerygmatic homiletics”, i.e. a compass instead of a map. Engemann’s concepts are more elegant, differentiated and original, Long’s are more prosaic, expansive and embedded. Both approaches are “lamps shining in a dark place” standing on the table of the contemporary preacher, who must be able to navigate both with compass and map until “the day dawns and the morning star arises in your hearts” (2 Pt 1:19).

Keywords: biblical text, new homiletics, Thomas G. Long, Wilfried Engemann.